

บทที่ 2

แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการยึดทรัพย์

วิธีการบังคับชำระหนี้ตามคำพิพากษาของศาลวิธีกรหนึ่ง ที่นำมาใช้บังคับมาก ได้แก่ การยึดทรัพย์สิน วิธีการดังกล่าวเป็นผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่ได้รับความคุ้มครอง ทั้งตามกฎหมายสากล และหลักกฎหมายไทย แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะบัญญัติให้สิทธิในการยึดทรัพย์สินไว้ เพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล มีความศักดิ์สิทธิ์ นำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม ดังนั้น การพิจารณาในส่วนนี้ จะได้กล่าวถึงแนวความคิดพื้นฐานในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอันได้แก่ แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ประวัติและความเป็นมาของการยึดทรัพย์สินในประเทศไทย และความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาล

2.1 แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

มนุษย์ คือสัตว์สังคม เป็นสิ่งมีชีวิตที่ดำรงชีพอยู่ได้เฉพาะในสังคม และโดยอาศัยสังคม มนุษย์เข้าสู่สังคมพร้อมกับสิทธิและสถานภาพของตัวเองที่ใครจะแตะต้องไม่ได้¹ สังคมซึ่งรวมกันเป็นรัฐประกอบด้วยดินแดน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย ก็จะมีกฎหมายเป็นบทบังคับที่จะใช้กับพลเมืองของรัฐ กฎหมายที่เป็นแม่บทสำคัญของรัฐคือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นบทบัญญัติสูงสุดของบรรดากฎหมาย เป็นที่มาของกฎหมายทั้งหลาย อธิปไตยของกฎหมายตั้งอยู่บนรากฐานของบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายต่าง ๆ และเสรีภาพของทุกคนนั้นได้รับการรับรองให้มีอยู่โดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ การกระทำต่าง ๆ ในการบริหาร คือการปกครอง (Acts admimitratifs) จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ หรือเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อำนาจนี้เป็นอำนาจพิเศษของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีเหนือกฎหมายอื่น ๆ

¹ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ : รัฐธรรมนูญเยอรมัน (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535) , หน้า 39.

ซึ่งลักษณะพิเศษของกฎหมายรัฐธรรมนูญนี้ ก็จะมีบทบังคับหรือบทลงโทษ (Sanction) ซึ่งในบางประเทศก็จะมีศาลพิเศษ หรือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญคอยพิจารณาวินิจฉัยว่า บทกฎหมายใดบ้างที่ออกมาขัดกับรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับ เพื่อที่จะยกเลิกกฎหมายนั้น หรือบางครั้งก็ให้บทกฎหมายนั้นเป็นโมฆะ เพื่อควบคุมให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ²

หลักการและแนวความคิดในการบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น กล่าวโดยทั่วไปในสมัยศตวรรษที่ 18 - 19 มีพื้นฐานแห่งแนวความคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ลัทธิเสรีนิยม การปกครองระบอบประชาธิปไตย และการปกครองโดยกฎหมาย (The rule of law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดลัทธิปัจเจกชนนิยม ซึ่งน่าจะเป็นที่มาของแนวความคิดทั้งหมดด้วย³ รัฐธรรมนูญตามแนวความคิดนี้ จึงมีบทบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในการทำสัญญาและในการประกอบอาชีพ รัฐจะต้องเคารพต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง อันเป็นองค์ประกอบของรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจจำกัด โดยต้องยอมคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ กรณีที่รัฐจะล่วงล้ำสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ต้องมีกฎหมายให้อำนาจกระทำได้⁴

แนวความคิดต่าง ๆ ที่เป็นหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ ได้แก่

- (1) หลักประกันสิทธิเสรีภาพ
- (2) หลักการคุ้มครองทรัพย์สินส่วนบุคคล
- (3) หลักการแบ่งแยกอำนาจปกครอง
- (4) หลักการห้ามผูกขาดทางการเมือง
- (5) การรับรองเสรีภาพในการประกอบอาชีพ⁵

² ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524) , หน้า 78 - 79.

³ อุกฤษ มงคลนาวิน , “รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย” , วารสารกฎหมาย (มกราคม 2517) , หน้า 32.

⁴ สมยศ เชื้อไทย , คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535) , หน้า 89.

⁵ อุกฤษ มงคลนาวิน , “รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย” , หน้า 33.

แนวความคิดตามรัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ 18 - 19 ที่ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของบุคคลนี้ มีความคิดสืบเนื่องมาจาก “กฎหมายธรรมชาติ”⁶ (Natural law) โดยถือว่าสิทธิเหล่านี้เป็น “สิทธิธรรมชาติ” (Natural right) มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน และพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา ได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนแก่กันได้ และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิที่จะหาความสุข และรัฐทั้งหลายอาจจะต้องกระทำทุกอย่าง เพื่อให้มนุษย์เหล่านี้มีสิทธิอย่างเต็มที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ใช้เหตุผลยอมรับว่าเป็นหลักที่ดี และเชื่อว่าทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างสันติและมีความสุข⁷ โดยปรัชญากฎหมายธรรมชาติย่อมเป็นเสมือน

หลักศีลธรรมประจำใจที่จะคอยเตือนให้ระลึกรู้เสมอว่า จุดมุ่งหมายของการใช้กฎหมาย คือการสร้างเสริมความยุติธรรมและความดีงามให้แก่สังคม มิใช่เอากฎหมายมาใช้ในการแสวงหาประโยชน์และอำนาจให้แก่ตนเอง⁸

⁶ กฎหมายธรรมชาติ หมายถึง กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือ เกิดมีมาเอง โดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเทศะ ที่เกิดของกฎหมายธรรมชาตินี้ นักปราชญ์มีความเห็นแตกต่างกัน บางท่านเห็นว่าเกิดจากธรรมชาติ บางท่านเห็นว่าเกิดจากพระเจ้า บางท่านเห็นว่าเกิดจากความรู้สึกนึกคิดรับผิดชอบของมนุษย์ ลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ใช้ได้ทุกเวลา ใช้ได้ทุกแห่ง และอยู่เหนือกฎหมายของรัฐ อ้างถึงใน หยุค แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 119 - 121. และกฎหมายธรรมชาติ คือ หลักจริยธรรมในอุดมคติ ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของกฎหมาย และได้รับการปรุ่่งแต่งขึ้น โดยธรรมเนียมประเพณีของสถาบันในสังคม ประกอบกับหลักความดีงามที่ยึดถือกันอยู่ในสังคมตามยุคสมัย อ้างถึงในพนัส ทัศนียานนท์, “ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ,” วารสารอัยการ 3 (พฤศจิกายน 2523) : 59.

⁷ กุลพล พลวัน, “ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยสหประชาชาติ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 8.

⁸ พนัส ทัศนียานนท์, “ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ,” วารสารอัยการ 3 (พฤศจิกายน 2523) , หน้า 60.

จะเห็นได้ว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เป็นสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ สิทธิธรรมชาตินี้เกิดขึ้นพร้อมบุคคล โดยเป็นหน้าที่ของรัฐที่พึงให้ความคุ้มครอง จะให้มีการล่วงละเมิดโดยพลการไม่ได้

ต่อมาในศตวรรษที่ 20 เนื่องจากความแพร่หลายของแนวความคิดสังคมนิยมกัน ถือว่ามีความสัมพันธ์ร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น ความสัมพันธ์เช่นนี้มีตั้งแต่ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำและร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียซึ่งกันและกัน ความร่วมทุกข์ร่วมสุขในการดำเนินชีวิตด้วยกัน เมื่อมีความสัมพันธ์เช่นนี้ มนุษย์ก็จำเป็นต้องร่วมมือร่วมใจก้าวไปอย่างพร้อมเพรียงกันและมีการเอื้อเพื่อเมตตากัน จึงจะได้รับผลประโยชน์จากความร่วมมือกัน และความสัมพันธ์อันเป็นการร่วมมือ ได้ขยายจากความร่วมมือระหว่างปัจเจกชนด้วยกันไปจนถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกชนกับสังคมตลอดจนรัฐบาล⁹ แนวความคิดสังคมนิยมกันนี้ เป็นพื้นฐานของแนวความคิดแห่งรัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ 20 ที่มีลักษณะขยายขอบเขตจากรัฐธรรมนูญทางการเมืองไปสู่รัฐธรรมนูญทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ 20 มุ่งหมายคุ้มครองเสรีภาพและเสมอภาคทางการเมือง และเพิ่มความมุ่งหมายในด้านคุ้มครอง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง¹⁰

⁹ อุกฤษ มงคลนาวิน , “รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย,” หน้า 35.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 33.

2.1.1 สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประวัติศาสตร์สากล

ก่อนศตวรรษที่ 18 - 19 กรรมสิทธิในทรัพย์สินของกษัตริย์ เอกชนมีเพียงสิทธิครอบครองและสิทธิใช้สอยเท่านั้น เอกชนจึงไม่มีหลักประกัน เพราะทรัพย์สินของตนอาจถูกยึดตามอำเภอใจได้ แต่เมื่อถึงศตวรรษที่ 18 - 19 เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดในปัจเจกชนนิยมกับลัทธิเสรีนิยม จึงมีความเห็นกันว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ หากไร้เกิดเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นเช่นนั้นไม่ กรรมสิทธิในทรัพย์สินจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ รัฐหรือเอกชนจะละเมิดมิได้ เจ้าของทรัพย์สินจึงอาจใช้สอยทรัพย์สินนั้น หรือสละทิ้งได้ตามอำเภอใจ กฎหมายของรัฐไม่อาจก้าวก่ายได้ ยิ่งกว่านั้นการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินเอกชน ยังถือเป็นหน้าที่ของรัฐและรัฐบาลอีกด้วย ความคิดเช่นนี้เป็นที่แพร่หลายภายหลังการปฏิวัติในฝรั่งเศส ดังปรากฏในปฏิญญา แห่งสิทธิมนุษยชน และของพลเมืองฝรั่งเศส มาตรา 2 กำหนดว่า “วัตถุประสงค์แห่งสมาคมของพลเมืองทั้งหมดคือการธำรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งมนุษยชน อันได้มาโดยธรรมชาติ และไม่อาจริรอนได้โดยกฎหมาย สิทธิเหล่านี้ได้แก่ เสรีภาพในทรัพย์สิน ความปลอดภัย และการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง” และมาตรา 17 กำหนดว่า “กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะละเมิดมิได้ การละเมิดกรรมสิทธิ์กระทำได้ เว้นแต่เพื่อประโยชน์สาธารณะตามที่กำหนดในกฎหมายและได้ชดเชยค่าทำขวัญตามสมควรเสียก่อนแล้ว”¹¹ และปรากฏในแมกนา คาร์ตา (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษกำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินว่า “บุคคลจะต้องไม่ถูกจับกุม กักขัง ขบไล่หรือริบทรัพย์สิน เว้นเสียแต่จะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมขุนนาง (His Peers) และตามกฎหมายของบ้านเมือง” สำหรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 17 กำหนดว่า “(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง เช่นเดียวกับหรือโดยร่วมกับผู้อื่น (2) บุคคลใด ๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยผลการไม่ได้” ความคิดเช่นนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 แต่ความคิดเช่นนี้ก็ปรากฏในภายหลัง ว่ามักจะเกิดผลเสียแก่สาธารณะประโยชน์ และมักเป็นโอกาสอันง่ายที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำค่าสูงกันอย่างมาก อันเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดิน ซึ่งเป็นหัวใจแห่งความมั่งคั่ง เมื่อที่ดินตกอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย เพื่อแสวงหาประโยชน์อันไม่สมควร ก็มักจะกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน ของประชาชนทั่วไป และเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สร้างความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ความคิดเช่นนี้จึงไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐธรรมนูญนานาชาติในปัจจุบัน¹²

¹¹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 40 - 41.

¹² เรื่องเดียวกัน , หน้า 41.

รัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ 20 ได้ยอมรับแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่เพียงแต่เป็นสิทธิชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ชนิดหนึ่งด้วย แนวความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นตามความเห็นชอบของนักปราชญ์ฝรั่งเศสท่านหนึ่งชื่อว่า Leon Duguit ซึ่งปฏิเสธกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน จะต้องมิอยู่เนื่องจากหน้าที่ตามสังคมชนิดหนึ่ง (Social function) นัยหนึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะใช้สอยเพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้นหาได้ไม่ แต่ต้องปฏิบัติตามภาระที่มีต่อสังคมอีกด้วย ดังนั้น เจ้าของต้องใช้สอยทรัพย์สินนั้น ถ้าไม่ใช้สอยและเสียประโยชน์แก่สาธารณะแล้ว รัฐบาลก็อาจแทรกแซงได้ ภายใต้ความเห็นเช่นนี้ ทรัพย์สินของบุคคลจักต้องเป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย จึงจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย¹³

2.1.2 สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประวัติศาสตร์ไทย

ในสมัยสุโขทัย แนวความคิดในด้านสิทธิเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในทรัพย์สิน ปรากฏให้เห็นในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวถึง การรักษาสีทธิของราษฎรในเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในทรัพย์สินทุกชนิด และสิทธิที่จะสืบมรดกในทรัพย์สินนั้น ๆ เมื่อผู้ให้ทำมาหาได้มีทรัพย์สินเป็นของตัวเองแล้ว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ปรารถนาให้ทรัพย์สินอันขวนขวายหาได้นั้นตกทอดมาถึงลูกเมียหรือวงศ์ญาติของเขาเมื่อตาย สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินดังว่านี้จึงเป็นปฐมสิทธิมาแต่คึกคักบรรพ¹⁴ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้คุ้มครองรักษาสีทธิเหล่านี้ ดังปรากฏตามศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า “เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทาง” และ “ใครใคร่รุ่งว้าวไปค้า ชีมีไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ” และทรงมีหน้าที่ในการปกครองหลายอย่าง หน้าที่ที่จะราษฎรเป็นสุข ปรากฏตามหลักฐานว่า ทรงกระทำทั้งในด้านส่งเสริมและด้านระงับ คือส่งเสริมการอาชีพต่าง ๆ ที่จะราษฎรอยู่ดีกินดี และระงับการเบียดเบียน เช่น การยึดทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน หรือการเก็บภาษีอากรอันเป็นภาระหนัก¹⁵ ดังนั้น ลักษณะของสิทธิในสังคมไทยโบราณจะเป็นเรื่องของ “ความเมตตา” ที่ -

¹⁴ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง,” คุณพาส 13 (กุมภาพันธ์ 2509) หน้า 57.

¹⁵ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประวัติศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518) , หน้า 37.

ผู้ปกครองได้มอบให้แก่ผู้อยู่ภายใต้ปกครอง เพราะปรารถนาจะให้ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความร่มเย็นเป็นสุข¹⁶

ในสมัยอยุธยา ระบอบการปกครองของกรุงศรีอยุธยา เป็นระบอบการปกครองซึ่งพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น ด้วยเหตุนี้ สังคมในสมัยอยุธยาจึงเป็นสังคมที่ขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง และในสมัยอยุธยาเอง เป็นสมัยที่เริ่มระบอบศักดินา และได้ใช้ติดต่อกันลงมาในประเทศไทยเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปี จนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่ได้เลิกไปโดยหมดสิ้นทีเดียว ผิดกันแต่ว่าในศักดินานี้เป็นเรื่องของประเพณี มิได้มีผลทางกฎหมายหรือเกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ของคน¹⁷

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่านับแต่สมัยโบราณ การปกครองของไทยเป็นการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ออกกฎหมายและใช้กฎหมาย แต่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ก็ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน และสิทธิเสรีภาพในการครอบครองทรัพย์ มีสิทธิจับจองที่ดินในการทำมาหากิน ทำเรื่องสวนไร่นาได้ และภายหลังจากที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศก็ได้มีการยอมรับสิทธิในทรัพย์สิน โดยบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนไว้ว่าจะถูกล่วงละเมิดไม่ได้ เว้นแต่ในการจำกัดสิทธิซึ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายหนึ่งที่ยำกัสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธียึดทรัพย์สิน

¹⁶ วิทิต มันทากรณ์, “สิทธิมนุษยชนและประเทศไทย : ทศนคติรากฐาน,” เอกสารในการสัมมนาเรื่อง สู่สิทธิมนุษยชน เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22 - 23 ธันวาคม 2531. (อัครเสนา)

¹⁷ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ประวัติศาสตร์และการเมือง , หน้า 53 - 54.

เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 บัญญัติไว้ในมาตรา 14 รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 บัญญัติไว้ในมาตรา 34 ฉบับปี พ.ศ. 2511 บัญญัติไว้ในมาตรา 32 ฉบับปี พ.ศ. 2521 บัญญัติไว้ในมาตรา 33 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 บัญญัติไว้ในมาตรา 35 ดังนี้ “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย...”

2.1.3 ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

กรรมสิทธิในทรัพย์สิน ความศักดิ์สิทธิ์แห่งกรรมสิทธิในทรัพย์สิน อันเป็นแนวความคิดที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ภายหลังจากปฏิวัติในฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 - 19 นั้น ต่อมาในศตวรรษที่ 20 ความคิดเช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สิน ต้องประกอบด้วยภาระหรือหน้าที่ที่มีต่อสังคม เพื่อป้องกันความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ผลเสียอันจะเกิดแก่สาธารณประโยชน์ และเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ด้วยเหตุนี้รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาควบคุม และจำกัดการใช้สอยทรัพย์สิน เพื่อให้การใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลเป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ภายใต้กฎหมาย เพื่อกู้มครองสังคมส่วนรวมของรัฐ ประโยชน์ในทางสาธารณชน เศรษฐกิจของประเทศไทยและเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความเป็นเอกภาพของรัฐ ซึ่งการควบคุมดังกล่าว รัฐจะกระทำได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้อำนาจแก่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐกล้ากรายหรือลูกกล้าสิทธิ เสรีภาพของราษฎรได้ ซึ่งก็จะกระทำแต่เพียงเท่าที่จำเป็นแก่การธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะเท่านั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจแก่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในอันที่จะล่วงกล้าเข้าไปในดินแดนแห่งสิทธิ เสรีภาพไว้อย่างคลุมเคลือก็ดี ให้อำนาจแก่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินเลยกล้าความจำเป็นแก่การธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะก็ดี ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ¹⁸

รัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งรัฐธรรมนูญประเทศไทย ได้บัญญัติข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล สรุปได้ดังนี้

1. รัฐมีอำนาจที่จะยึดหรือริบทรัพย์สินของบุคคลได้ ถ้าหากบุคคลนั้นได้ใช้สอยทรัพย์สินของตน ในการที่ทำให้เกิดความเสียหาย หรือละเมิดต่อบุคคลอื่น หรือทำให้เกิดความไม่สงบสุขต่อสังคมส่วนรวมของรัฐ หรือทำให้เกิดความปั่นป่วนทั้งในด้านการเมืองและการเมืองอันเป็นมาตรการที่รัฐใช้ลงโทษบุคคลอย่างหนึ่ง

¹⁸ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, หน้า 127.

ในกรณีเช่นนี้ แม้แต่ในปฎิญญาสากลแห่งสิทธิมนุษยชน ได้บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำสิ่งใด ๆ โดยไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ต้องกระทำโดยมิก่ออันตรายแก่ผู้อื่น และการใช้สิทธินั้น มีขอบเขตอันจำเป็น เพื่อให้มนุษยชนอื่นทุกคนได้ใช้สิทธิอย่างเดียวกันโดยเสรี และขอบเขตจำกัดเหล่านี้ขึ้นโดยกฎหมาย และการริบทรัพย์สินของบุคคลใด ๆ จะกระทำโดยพลการไม่ได้ ตามนัยแห่งมาตรา 17 (2)¹⁹

สำหรับประเทศไทยก็ได้ยอมรับถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่รัฐก็ได้ออกกฎหมายจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคล โดยให้รัฐมีอำนาจยึดและริบทรัพย์สินของบุคคลได้ ถ้าหากว่าการใช้สอยทรัพย์สินเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายในด้านต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว อันเป็นมาตรการการลงโทษเพื่อผลในทางป้องกันและปราบปราม เพื่อให้เกิดความสงบสุขภายในรัฐ กฎหมายที่จำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลโดยให้อำนาจรัฐยึดและริบทรัพย์สินของบุคคลได้แก่

ก. กฎหมายอาญา ได้บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง* เพื่อป้องกันและปราบปรามบุคคลผู้กระทำความผิด และเพื่อให้เกิดความสงบสุขภายในรัฐ

ข. กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นเอกภาพของรัฐ ความสงบสุขในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อสาธารณชนทั้งหลายในรัฐ อันจะทำให้การใช้สอยทรัพย์สินของบุคคล เป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ตามกฎหมาย โดยรัฐจะออกกฎหมายมอบอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหาร ยึดทรัพย์สินของบุคคลที่กระทำความผิด หรือขัดต่อกฎหมายที่บัญญัติขึ้น เพื่อคุ้มครองประโยชน์แห่งสังคมส่วนรวมของรัฐ ทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ นำมาซึ่งความสงบสุขของสังคม ตามหลักความจำเป็นของรัฐ**

¹⁹ กุศล พลวัน, “ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยสหประชาชาติ,” หน้า 183.

* ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18

** เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ตีพิมพ์ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง , ประมวลรัษฎากร มาตรา 12.

2. ขอมให้รัฐเวณคินอสังหาริมทรัพย์ได้ เมื่อมีความจำเป็นหรือเพื่อวัตถุประสงค์อันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่น เพื่อสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศกรณีเช่นนี้ เป็นกรณีที่บุคคลจำต้องโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ของตนให้แก่รัฐ โดยได้รับค่าตอบแทนในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยตนมิได้สมัครใจแต่เป็นผลบังคับทางกฎหมาย²⁰

จะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญในปัจจุบันนี้ ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลไว้อย่างชัดเจน องค์กรของรัฐจะไปละเมิดตามอำเภอใจมิได้ แต่สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นก็ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ก็นอกจากจะใช้สอยเพื่อประโยชน์ส่วนตัวแล้ว ยังต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ที่มีต่อสังคม ต่อสาธารณชน และต่อรัฐ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ความเสมอภาค เสรีภาพ ความก้าวหน้าของสังคม อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะและขอบข่ายของกฎหมายแล้ว ยังขึ้นอยู่กับวิธีปฏิบัติด้วย กฎหมายที่ให้ดุลยพินิจแก่เจ้าหน้าที่ดูแลรักษากฎหมายอย่างกว้างขวาง โดยไม่คำนึงถึงหลักนิติธรรม หลักสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานหรือสิทธิในการป้องกันหรือโต้แย้งของผู้อื่นแต่อย่างใด กฎหมายนั้นมีลักษณะคุกคามสิทธิเสรีภาพสูง²¹ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่จะเข้าไปจำกัดสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล ถึงการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ต้องเป็นไปตามกฎหมายที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ มิฉะนั้น บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้²²

²⁰ สุธาบดี สัตตบุศย์, คำบรรยายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์เปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า 4.

²¹ พีรพันธุ์ พาลุสุข และอัครเมศวร์ ทองนวล, “สิทธิและหน้าที่ในประเทศไทย : บทบาทของรัฐสภา,” เอกสารในการสัมมนาเรื่องสู่สิทธิมนุษยชน เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22 - 23 ธันวาคม 2531. (อัครสำเนา)

²² ทิมล แสงพิสิทธิ, “ปัญหาการยึดทรัพย์สินเกินส่วนที่ถูกหนีตามคำพิพากษาต้องรับผิดชอบ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 21.

2.2 ประวัติและความเป็นมาของการบังคับคดีในประเทศไทย

ในเรื่องการยึดทรัพย์สินนั้น มีมาตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณกาล เพื่อรักษาสิทธิ และหน้าที่ของบุคคล ให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย และเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม มิให้มีการระงับข้อพิพาท โดยใช้คำสั่งของตนตามอำเภอใจ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการยึดทรัพย์สิน จึงมีเหตุผลที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดความสงบสุขในสังคม อันถือเป็นเหตุผลที่สมควรและเหมาะสม ในส่วนนี้ผู้เขียนจึงจะขอกล่าวถึงวิวัฒนาการของกฎหมาย ในเรื่องการยึดทรัพย์สินในประเทศไทย

2.2.1 สมัยสุโขทัย

กฎหมายจะปรากฏหลักฐานให้เห็นได้จาก ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง (ศิลาจารึกหลักที่ 1) ซึ่งในสมัยนั้นการปกครองเป็นแบบรวมศูนย์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น การปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในทางการปกครอง ทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ²³ และในส่วนของกฎหมายที่ปรากฏในศิลาจารึก จะมี 7 เรื่อง ได้แก่ กฎหมายภาษี กฎหมายว่าด้วยซื้อขาย กฎหมาย ลักษณะมรดก กฎหมายที่ดิน กฎหมายวิธีพิจารณาความ กฎหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์ และกฎหมายระหว่างประเทศ²⁴

ส่วนการบังคับคดีตามคำตัดสิน จะทำประการใดนั้น ไม่มีข้อความใดปรากฏโดยเฉพาะ จึงน่าจะเข้าใจได้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงตัดสินด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจตุลาการเอง และพระองค์เองก็มีอำนาจในการบริหารด้วยพระองค์เองเช่นกัน ทั้งนี้ โดยมอบอำนาจให้ขุนนางผู้ใด กระทำการแทนได้ตามความเหมาะสม โดยมีข้อจำกัด คือความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ไม่ใหญ่โต และมีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนนัก²⁵

²³ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปราย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เพ็ญอักษร, 2509) , หน้า 595.

²⁴ กำธร กำประเสริฐ, คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522) , หน้า 15 - 18.

²⁵ วิชา มหาคุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและกฎหมายภาษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 16.

2.2.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมที่อยู่ในระบบศักดินาเต็มรูป มีการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้กุมอำนาจปกครองเด็ดขาด และอยู่ในฐานะสูงส่งยิ่งกว่าในสมัยสุโขทัย โดยในสมัยนี้ ได้มีการตรากฎหมายขึ้น โดยพระมหากษัตริย์มากมาย ลักษณะ ซึ่งเมื่อพิเคราะห์แล้วเห็นว่า เป็นกฎหมายที่สร้างขึ้นเพื่อความมั่นคงแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์โดยแท้ กฎหมายต่างๆ นั้น มีทั้งที่เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดสิทธิหน้าที่ของปวงชน กฎหมายวิธีสบัญญัติ รวมบทมาตราทั้งสิ้นมีถึง 1603 บท²⁶

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับคดีนั้น มีบัญญัติอยู่ในกฎหมายลักษณะภูหนี่ และกฎหมายลักษณะตระลาการ ซึ่งมีข้อความคล้ายกันชั้นแรกตระลาการผ่อนผันให้ลูกหนี่ 3 ระยะเวลาต่อเนื่องกันคือ 3 วัน 5 วัน และ 7 วัน รวมเวลา 15 วัน เพื่อให้โอกาสแก่ลูกหนี่รวบรวมทรัพย์สินที่จะนำมาชำระหนี่ เมื่อระยะเวลาดังกล่าวมานี้ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว โดยเจ้าหนี่ยังมีได้รับชำระลูกหนี่จะถูกจองจำ และนำมาตากแดดเป็นเวลา 3 วัน ในที่เปิดเผยต่อประชาชน หากหนี่สินยังคงมิได้ชำระอีก ลูกหนี่จะถูกใส่โซ่คอก และนำไปแช่น้ำสูงเพียงอกเป็นเวลา 3 วัน ตลอดเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนกระทั่งพระอาทิตย์ตก ในสถานที่เปิดเผยเช่นเดียวกัน วิธีการและระยะเวลาเหล่านี้ มีวัตถุประสงค์อันที่จะขโมยใจลูกหนี่ให้บอกทรัพย์สินของตนทั้งหมด หรือให้หาบุคคลหนึ่งมาชำระหนี่สินแทน หรือมายอมรับประกันต่อเจ้าหนี่ แต่ถ้าลูกหนี่เป็นแต่ใช้อุบายหลีกเลี่ยงการชำระจะถูกจองจำ และนำไปประจานไว้ ณ ทางสาธารณะ หากวิธีการบังคับลูกหนี่ดังกล่าวมานี้ มิได้เป็นผลแต่อย่างใด จึงจะเริ่มวิธีดำเนินการบังคับจริงจัง ตระลาการจะสอบสวนดูว่า ลูกหนี่มีกองทรัพย์สินอยู่ที่ใดหรือไม่ กองทรัพย์สินนี้มิได้ประกอบแต่ที่ดิน บ้านเรือน สัตว์พาหนะ ทาส และสิ่งของของลูกหนี่เท่านั้น แต่รวมถึงสมาชิกแห่งครอบครัว ซึ่งอยู่ร่วมกันกับลูกหนี่ คือ ภรรยา บุตร และบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้อำนาจลูกหนี่ ตระลาการจะประมาณราคาทรัพย์สินเหล่านี้ และส่งมอบให้แก่เจ้าหนี่ไปเท่ากับจำนวนหนี่สิน หากลูกหนี่มิได้มีทรัพย์สินแต่อย่างใด หรือหากกองทรัพย์สินไม่เพียงพอกับจำนวนหนี่สิน ตัวลูกหนี่จะถูกขายทอดตลาด เพื่อเอาเงินจากการขายนั้นชำระแก่เจ้าหนี่ไปจนเท่าจำนวนหนี่สิน²⁷

²⁶ ศุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2532) หน้า 180 - 181.

²⁷ ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วัฒนาพานิช, 2506) , หน้า 263 - 264.

จากบทบัญญัติเรื่องการบังคับคดี เริ่มแรกเป็นลักษณะของการบังคับคดีดังกล่าว มีลักษณะกึ่งอาญา คือ เป็นวิธีการทำการบังคับต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้แพคดีทั้งสิ้น หากยังไม่ชำระหนี้ ก็เอาตัวลูกหนี้ออกขายเป็นทาส แล้วนำเงินมาแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ทำให้ดูเหมือนว่า คนเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง ที่มีราคาและอาจชำระหนี้แทนเงินได้ หากได้มีการกำหนดให้บังคับคดีด้วยวิธีการทำการบังคับต่อทรัพย์สินของผู้แพคดีก่อน อย่างในปัจจุบันไม่ ซึ่งก็อาจเนื่องมาจาก เหตุที่สังคมไทยในสมัยนั้นเป็นระบบศักดินา ซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินในราชอาณาจักรทั้งหมด และจะทรงพระกรุณาประทานให้ราษฎรทำมาหากิน หรือจะยกให้แก่ใครก็ได้ โดยที่ใครจะมาได้ถึงยี่ไม่ได้ ถ้าคัดค้านได้เพียงก็ถือว่า เป็นการขัดขืนพระราชโองการทั้งสิ้น²⁸

2.2.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กฎหมายสมัยอยุธยาได้ใช้เรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ได้มีการชำระสะสาง และรวบรวมกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นใหม่ และรัชกาลที่ 1 ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้ประทับตราราชการไว้เป็น 3 ดวง คือ ราชสีห์ คชสีห์ และบัวแก้ว เรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งได้รวบรวมเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2347 หรือที่เรียกกันว่า “กฎหมายรัชกาลที่ 1”²⁹

ในกฎหมายตราสามดวงดังกล่าว ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการบังคับคดีอยู่ในกฎหมายพระไอยการ ลักษณะกระลาการ ซึ่งได้กำหนดเกี่ยวกับผู้มีอำนาจบังคับคดีและผู้มีความรับผิดชอบของผู้บังคับคดี ไว้ในบทข้อความทั่ว ๆ ไป ใจความตอนหนึ่งว่า

“อันว่ากระลาการ มีลักษณะ 6 ประการ ดังนี้ นักปราชญ์พึงรู้”

อันว่ากระลาการ พระมหากษัตริย์แต่งตั้งนั้น ถ้าบังคับคดีผิดใช้ ควรให้กระลาการใช้ทรัพย์เท่าบังคับคดีนั้น อนึ่ง ถ้ากระลาการบังคับชอบแล้ว แลคู่ความกล่าวโทษกระลาการใช้ ให้ใหม่เป็นสองเท่าทรัพย์ อันกระลาการบังคับนั้น เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ บุคคลผู้นั้นเลเมิด กระลาการอันบังคับเป็นธรรมแล เลเมิดพระราชบัณฑิตย์

อันว่ากระลาการคู่ความทั้งสองยอมให้บังคับนั้น ถ้าแลบังคับบนชนผิดใช้ หาโทษมิได้ เหตุคู่ความทั้งสองข้าง ให้บังคับเอง

²⁸ ศุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” หน้า 181.

²⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 182.

อันว่ากระลาการห้าประการ คือ กระลาการเป็นฝักฝ่ายคู่ความข้างหนึ่งก็ดี คือ กระลาการเป็นนายร้อยนายแขวงก็ดี คือ กระลาการบังคับด้วยจิตรอันเสมอทั้งสองก็ดี คือ กระลาการ อันกระลาการผู้ใหญ่ ตั้งให้เป็นรองอาตมานั้นก็ดี แลคือกระลาการอันพระมหากษัตริย์ตั้ง นั้นก็ดี และกระลาการทั้งห้าประการนี้ ถ้าบังคับคดีนั้นแล้วแลคู่ความมิเต็มใจ แลอุรธาเนื้อความมาให้บังคับเล่าก็ได้

อันว่ากระลาการและคู่ความมันยอมกันให้บังคับนั้น ถ้าบังคับคดีนั้น คู่ความไม่เต็มใจ แลจะอุรธาเนื้อความนั้นมาให้บังคับใหม่เล่ามิได้เลย เหตุเนื้อความนั้นคนทั้งสองกอปรด้วยอุตสาห์ยอมให้ผู้นั้นบังคับ³⁰

ต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดวางระบบศาลยุติธรรมขึ้นใหม่ และกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นได้แก่กฎหมายตราสามดวง ก็ได้มีการจัดพิมพ์หลายครั้ง โดยฉบับที่ชำระและใช้เป็นทางการในสมัยนั้น ได้แก่ “กฎหมายราชบุรี” ซึ่งเป็นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และในสมัยนี้ได้เกิดเหตุการณ์ที่ชาวต่างประเทศไม่ยอมรับระบบกฎหมายไทย ดังนั้น จึงได้มีการปฏิรูปตรวจแก้ไขกฎหมายในส่วนของสารบัญญัติ และวิธีสบัญญัติ ซึ่งในส่วนของกฎหมายซึ่งวิธีสบัญญัตินั้น ได้มีการจัดตั้งกรมการขึ้น พิจารณาร่างกฎหมายสบัญญัติขึ้นใช้บังคับไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความที่สมบูรณ์ ซึ่งส่วนของวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115³¹ ยกเลิกกฎหมายเดิมทั้งหมด บทบัญญัติเรื่องการบังคับคดี ได้ถูกบัญญัติไว้ในหมวดที่ 14 - 17 ตั้งแต่มาตรา 87 ถึงมาตรา 110 โดยกำหนดข้อบัญญัติสำหรับวิธีดำเนินการบังคับตามคำพิพากษา มีทั้งวิธีที่จะบังคับเอาทรัพย์สินและเนื้อตัวร่างของจำเลยด้วย กล่าวคือ เมื่อศาลได้ตัดสินคดีแล้ว ก็จะหมายบังคับคดีหรือหมายคำสั่งโดยออกตามแบบและประทับตรา เมื่อคู่ความร้องขอและหมายนั้น ก็ต้องกำหนดให้ใช้เงินหรือให้ทำกิจการใดภายในกี่วัน นับแต่วันใดวันหนึ่งตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ซึ่งหมายนั้นจะต้องแจ้งแก่ผู้ต้องจ่ายเงินหรือผู้ต้อง

³⁰ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ม.ป.ป.), หน้า 379 - 380, อ้างถึงใน สุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” หน้า 182 - 183.

³¹ สุनीย์ มัลลิกะมาส และคณะ, รายงานผลการวิจัยวิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคกฎหมายวิธีสบัญญัติ (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 25 - 35.

กระทำการด้วย ว่าถ้าไม่กระทำตาม ศาลจะเก็บยึดทรัพย์สิ่งของของเขา หรือจะออกหมายจับตัวมาขังไว้ แลจากนั้นทั้งคู่ที่มีโช้วความในคดี แต่ได้ขอให้ศาลออกหมายคำสั่ง หรือผู้ที่ศาลออกหมายคำสั่งให้ นั้น ก็มีอำนาจร้องขอให้ศาลเร่งรัดผู้ต้องรับหมายนั้น ให้กระทำการตามหมายนั้นได้ เหมือนดังผู้เป็นตัวความในคดีเรื่องนั้น และผู้หนึ่งผู้ใดมีโช้วความในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เป็นผู้ต้องรับหมายคำสั่งนั้นแล้ว ถ้ามิได้กระทำการตามหมายนั้นก็ให้ศาลเร่งรัดให้เหมือนดังผู้นั้นเป็นตัวความในคดีเรื่องนั้น³²

สำหรับวิธีการบังคับคดีโดยตรงนั้น มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 16 ว่าด้วยการบังคับเร่งให้สำเร็จตามคำพิพากษา มาตรา 96 ถึงมาตรา 107 ซึ่งกล่าวโดยสังเขปได้ว่ามีอยู่ 2 วิธีใหญ่ คือ การตีใช้หนี้วิธีหนึ่งกับการยึดทรัพย์สิทธิเรียกร้อง และขายทรัพย์เอาเงินให้หนี้สินอีกวิธีหนึ่ง

สำหรับวิธีแรก เมื่อผู้จะต้องใช้เงินไม่ยอมกระทำตาม หรือเพิกเฉย ผู้ที่จะได้เงินมีสิทธิร้องขอให้ศาลบังคับเอาทรัพย์สมบัติของผู้จะต้องเสียเงินมาตีใช้ได้ โดยผู้ร้องต้องเสียค่าธรรมเนียม (ในปัจจุบันไม่ใช้วิธีตีใช้หนี้ ภายหลังศาลมีคำพิพากษา)

สำหรับวิธีการยึดทรัพย์ เป็นกรณีที่ศาลออกหมายเร่ง (ในปัจจุบัน คือหมายบังคับคดี) ซึ่งศาลต้องออกตามแบบที่ 10 และประทับตรา (เช่นเดียวกับกับการออกหมายบังคับคดีในปัจจุบัน) ศาลก็จะมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานในศาล (ซึ่งคือเจ้าพนักงานบังคับคดีในปัจจุบัน) ถูหมายไปทำการตามคำบังคับ โดยมีอำนาจยึดทรัพย์สมบัติผู้แพ้ความ และขายทอดตลาด โดยมีข้อห้ามมิให้ยึดเครื่องที่ใช้นุ่งห่มหลับนอน ซึ่งใช้สอยอยู่โดยปกติตามสมควร และเครื่องสำหรับทำเลี้ยงชีพ โดยประมาณรวมกันราคาไม่เกินยี่สิบบาท ทั้งนี้ โดยการยึดให้ทำได้แต่เพียงเท่าราคาที่จะขายทอดตลาดได้คุ้มจำนวนเงินที่ศาลตัดสิน และค่าธรรมเนียมและค่าใช้สอยที่เสียไปเท่านั้น นอกจากนี้ สำหรับตัวและหนังสือกรรมธรรม์สัญญาใดที่เป็นหลักทรัพย์ของผู้ต้องถูกเร่ง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บุคคลอื่นอยู่นั้น ศาลก็ยึดเอาเป็นประกันได้ทั้งหมดหรือบางส่วนเพียงเท่าที่พอกับเงินที่เร่งรัด และผู้ขอให้เร่งจะฟ้องเรียกเอาเงินแทนผู้ที่ต้องถูกเร่งก็ได้ หรือจะฟ้องแทนผู้ซึ่งจะได้ทรัพย์ที่ร้องขอให้ออกหมายเร่งนั้นต่อไปก็ได้

³² พระยาจินดาภิรมย์, พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127, พิมพ์ครั้งแรก, (พระนคร : โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ, 2461), หน้า 245, อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” หน้า 185.

เมื่อยึดทรัพย์สมบัติไว้แล้วก็ต้องให้เจ้าพนักงานส่งไปรักษาไว้ที่ใดหรือกับผู้ใดตาม ที่ศาลเห็นสมควรไว้ไม่ต่ำกว่า 5 วันก่อนแล้ว จึงให้ขายทอดตลาดได้ เว้นแต่เป็นของที่เก็บรักษาไม่ ได้นาน จึงให้ขายได้ โดยในระหว่างที่รักษาทรัพย์อยู่นี้ หากผู้จะต้องเสียเงินนำเงินตามคำตัดสินและ ค่าใช้สอยในการยึดทรัพย์มาเสียดศาลจนครบ ก็ให้คืนทรัพย์นั้นให้ไป (น่าสังเกตว่าไม่มีการเสีย ค่าธรรมเนียมยึดแล้ว ไม่มีการขายเช่นปัจจุบัน)

สำหรับเรื่องความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานศาลในการเร่งเก็บยึดทรัพย์นี้ ได้บัญญัติ ไว้ในมาตรา 106 ความว่า ถ้าไม่ยึดภายในเวลาอันควร โดยเพิกเฉยหรือรู้เห็นเป็นใจกับผู้ต้องถูก เร่งหรือละเว้น ไม่กระทำโดยรวดเร็วแล้ว ผู้ต้องเสียประโยชน์อาจร้องขอต่อศาลให้ไต่สวนได้ และ หากศาลไต่สวนได้สมจริงแล้ว ก็ให้ศาลบังคับให้เจ้าพนักงานผู้ผิดนั้น ใช้จ่ายเงินที่ขาดสูญไปนั้น โดย ไม่ให้เกินกว่าแก่เงินในหมายเร่ง ถ้าไม่ยอมศาลก็จะออกหมายเร่งรัดเจ้าพนักงานผู้นั้นได้เช่นกัน (น่า สังเกตว่าไม่ต้องฟ้องเป็นคดีใหม่)

พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.115 มีผลใช้บังคับอยู่เพียง 12 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 ขึ้นใช้บังคับโดยพระราชบัญญัตินี้ได้ ถูกตราขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมกฎหมายในเรื่องอำนาจศาล และวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่ง กระจัดกระจายอยู่หลายแห่งเข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกแก่การพิจารณาคดี และยกเลิก กฎหมายเก่า ซึ่งเป็นปรปักษ์ขัดขวางเสียทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการผู้ชำระสะสางชุดนี้ ก็ยังได้ถือเอาโอกาสนี้แก้ไขบทกฎหมายเก่าที่เห็นว่าจำเป็นให้ดียิ่งขึ้นด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยว กับการบังคับคดีก็ได้กำหนดให้อำนาจศาลที่จะยึดทรัพย์ หรือจับตัวลูกหนี้ที่หลบหลีกหนีหายและ ทรัพย์สินหนี้ออกรวมเข้ากันได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน³³

สำหรับเรื่องการบังคับคดีก็ได้มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 11 ว่าด้วยคำสั่งหรือคำบังคับ มาตรา 71 ถึงมาตรา 75 หมวดที่ 12 ว่าด้วยยึดทรัพย์ มาตรา 76 ถึงมาตรา 92 หมวดที่ 13 ว่าด้วยลง โทษผู้ที่ไม่ทำตามคำบังคับ มาตรา 93 ถึง 95

สำหรับวิธีการบังคับคดีได้มีบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับกำหนดเวลาบังคับคดี ว่านับแต่ วันฟังคำพิพากษาและมีหมายบังคับ (คำบังคับ) ให้ใช้เงินแล้ว ให้ขอยึดทรัพย์ได้ภายในกำหนด 10 ปี (ตามมาตรา 76) และในการที่โจทก์ขอยึดทรัพย์ของผู้แพ้คดี ถ้าศาลสงสัยว่าเป็นทรัพย์ที่ไม่ควร ยึด ศาลมีอำนาจเรียกประกันจากผู้ขอหมายยึดทรัพย์ได้ เพื่อคุ้มครองความเสียหาย (ตามมาตรา 77)

³³ พระยาจินดาภิรมย์, พระธรรมานุศาสนุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127, หน้า 2 - 4, อ้างถึงในสุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, "ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง," หน้า 186 - 188.

และสำหรับเรื่องความรับผิดชอบ ก็ได้บัญญัติเพิ่มว่าให้ผู้ชนะคดีที่ใช้ศรัทธาสิ่งใดนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ ในการที่เจ้าพนักงานยึดและขายทรัพย์สิน (มาตรา 87) และในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ยึดทรัพย์สินสงสัยว่า ทรัพย์สินนั้นไม่ใช่เป็นของผู้แพ้คดี เจ้าพนักงานก็มีอำนาจที่จะงดการยึดทรัพย์สิน ขายทรัพย์สินเฉพาะทรัพย์สินที่ สงสัยนั้น และจะไต่สวนเองก็ได้ (มาตรา 88)³⁴

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 จะได้ใช้บังคับเรื่อยมา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2477 ก็ได้มีการตราประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 ขึ้นบังคับใช้ ซึ่งมีผล เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 ซึ่งในภาค 4 ลักษณะ 2 ของประมวลกฎหมายนี้ ได้ บัญญัติเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลไว้

2.8 หลักการเบื้องต้นพื้นฐานของการบังคับคดี

2.8.1 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาล

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 2 เป็นกฎหมายที่รัฐ ออกมาเพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เพื่อรักษาสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ให้ได้รับความ เป็นธรรม ตามกฎหมายสารบัญญัติ มิให้ระงับข้อพิพาทโดยใช้กำลัง อันจะก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อยในสังคมตามมา ซึ่งการยึดทรัพย์สินควรที่จะกระทำโดยคำนึงถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่ง คำพิพากษาของศาล และสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลควบคู่ไปด้วย ดังนั้น ในส่วนนี้จะกล่าวถึงหลัก ความศักดิ์สิทธิ์ แห่งคำพิพากษาของศาล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ความแพ่งเป็นอย่างมาก

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดข้อพิพาทแห่งคดีแล้วต้องถือเป็นยุติคำพิพากษา ของศาลย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ และควรที่คู่ความ และประชาชนจะยอมรับนับถือ และเคารพในเหตุ และผลของคำตัดสิน ตลอดจนได้รับความเลื่อมใสแลศรัทธาจากผู้ใช้กฎหมาย และประชาชนโดย คำพิพากษาจะต้องวางอยู่บนรากฐานแห่งความยุติธรรม และเป็นธรรมแก่คู่กรณีด้วย³⁵ ดังนั้น

³⁴ พระยาจินดาภิรมย์, พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127, หน้า 241 - 272, อ้างถึงในสุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” หน้า 189.

³⁵ วรพงศ์ จักรเสน. “การดำเนินกระบวนการพิจารณาจำ.” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 11.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงได้บัญญัติวิธีการบังคับคดี โดยการยึดทรัพย์สินไว้เพื่อ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้ตามสิทธิ และหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวก็ควรกระทำเพียงเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับผลตามคำพิพากษา กล่าวคือ ควรกระทำโดยเคารพถึงผลของ คำพิพากษา สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามที่ได้อ้างมาแล้วด้วย

แนวความคิดของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาลนี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักของเหตุผลความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติ และความสงบเรียบร้อยของสาธารณะในทางรัฐประศาสนโยบาย (Public policy)³⁶ โดยหลักดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ ห้ามไม่ให้ถึงผลของคำพิพากษาซึ่งได้วินิจฉัยแล้ว กล่าวคือเมื่อได้มีคำพิพากษาแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมผูกพันผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยที่บุคคลเช่นนั้นไม่สามารถสละหน้าที่แห่งคำพิพากษาได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 กำหนดหลักไว้ว่าผลของคำพิพากษาของศาลย่อมผูกพันเป็นที่ยุติเด็ดขาด ตราบใดที่ยังไม่ได้ยกกลับหรือแก้คำพิพากษานั้นก็ถือว่าผูกพันคู่ความ³⁷

ในส่วนนี้จะกล่าวถึง คำพิพากษาจะผูกพันบุคคลใดบ้าง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

1) คำพิพากษาหรือคำสั่งยอมผูกพันคู่ความ ในกระบวนการพิจารณาของศาล ที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น (มาตรา 145 วรรคหนึ่ง) โดยถือว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวยอมผูกพันคู่ความมิให้กล่าวอ้างโต้เถียงหรือนำสืบเป็นอย่างอื่น รวมทั้งห้ามคู่ความนั้นมาฟ้องร้องหรือคำเน็ดคดีใหม่เพื่อขอให้เพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่ง เนื่องจากศาลเองก็ไม่อาจเพิกถอนคำพิพากษาของตนเองได้ เว้นแต่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะถูกยกกลับแก้ไขหรือยกเสียโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลสูง³⁸

³⁶ ปวีณา มาสมุททิก, “การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ ฎีกาในคดีแพ่ง” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท-บัณฑิต ภาคศึกษานิติศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 86.

³⁷ วรพงศ์ จักรเสน, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาฯ” หน้า 16.

³⁸ มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 และ 2 ว่าด้วย บททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2525), หน้า 785.

การผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลดังกล่าวนั้น นอกจากจะหมายถึงตัวโจทก์และจำเลยในคดีแล้วยังหมายความรวมถึง ผู้สืบสิทธิ ผู้รับโอนสิทธิ ผู้รับมรดกความจากคู่ความเดิม ตลอดจนผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 และ มาตรา 58 ด้วย

2) คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (มาตรา 145 วรรคสอง) ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลภายนอก เป็นบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องรู้เห็นข้อพิพาทระหว่างคู่ความ อีกทั้งไม่มีโอกาสแสดงสิทธิของตนให้ประจักษ์หรือโต้แย้งสิทธิผู้อื่นด้วย ซึ่งถ้าจะให้คำพิพากษาดังกล่าวผูกพันบุคคลภายนอกด้วยแล้ว ย่อมจะไม่เป็นธรรม ดังนั้น โดยหลักทั่วไปแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดี³⁹

3) ข้อยกเว้นว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลผูกพันบุคคลภายนอกคดี

จากหลักที่ว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลไม่ผูกพันบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยนั้น ถ้าถือเคร่งครัดเกินไปโดยไม่มีข้อยกเว้นก็ย่อมไม่เป็นธรรม อาจก่อให้เกิดความสับสนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ กฎหมายจึงได้มีบทบัญญัติยอมรับว่าในบางกรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีผลผูกพันบุคคลภายนอกด้วย ดังนี้

3.1) กรณีบัญญัติไว้ใน มาตรา 142 (1) คือ ในคดีที่ฟ้องเรียกสงฆ์หรือสงฆ์ ถ้าศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ขับไล่จำเลยก็ได้ คำสั่งเช่นนี้ให้ใช้บังคับตลอดไปถึงวงศ์ญาติและบริวารของจำเลย ซึ่งอยู่นอสงฆ์หรือสงฆ์ ซึ่งไม่สามารถแสดงอำนาจพิเศษให้ศาลเห็นได้ ดังนี้ เห็นได้ว่าวงศ์ญาติและบริวารของจำเลย ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกก็ต้องได้รับผลตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นด้วย

3.2) กรณีที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 245 (1) คือคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์เกี่ยวกับการชำระหนี้อื่นไม่อาจแบ่งแยกได้ และคู่ความแต่บางฝ่ายเป็นผู้อุทธรณ์ซึ่งทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีผลเป็นที่สุดระหว่างคู่ความ ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นสมควรกลับคำพิพากษา หรือคำสั่งที่อุทธรณ์ ให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจชี้ขาดว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ มีผลถึงคู่ความทุกฝ่ายในคดีในศาลชั้นต้น ดังนี้ เห็นได้ว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งอุทธรณ์ มีผลบังคับไปถึงคู่ความซึ่งไม่ได้อุทธรณ์ด้วย

3.3) กรณีที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 245 (2) คือได้มีการอนุญาตให้ผู้ร้องสอดเข้ามาในคดีแทนคู่ความฝ่ายใด คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ย่อมมีผลบังคับแก่คู่ความฝ่ายนั้นด้วย กรณีนี้ก็เช่นกัน คือคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมมีผลผูกพันถึงคู่ความเดิมซึ่งมีผู้ร้องสอดเข้ามาแทนที่ด้วย

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 791 - 793.

3.4) กรณีบัญญัติไว้ใน มาตรา 274 คือ เมื่อบุคคลใด ๆ ได้เข้าเป็นผู้กำกับในศาลโดยทำหนังสือประกันหรือโดยวิธีอื่น ๆ เพื่อเป็นการชำระหนี้ตามคำพิพากษา หรือคำสั่งแต่ส่วนในส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่ง คำพิพากษาหรือคำสั่งเช่นว่านั้น ย่อมใช้บังคับแก่การประกันนั้นได้โดยไม่ต้องฟ้องผู้ประกันขึ้นใหม่ซึ่งก็มีผลว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีผลบังคับถึงผู้กำกับ ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกด้วย

3.5) กรณีคำพิพากษาที่ผูกพันบุคคลภายนอกตาม มาตรา 145 (1) กล่าวคือเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกสามารถยกขึ้นอ้างอิงใช้ชนบุคคลภายนอกได้ด้วย

3.5.1 คำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคล เช่น คำพิพากษาหรือคำสั่งแสดงว่าบุคคลใดเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือเป็นคนสาบสูญ หรือวินิจฉัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันเกี่ยวข้องกับสิทธิในครอบครัวเช่น การสมรส การรับรองบุตร เป็นต้น

3.5.2 คำสั่งเรื่องล้มละลาย เช่น คำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว หรือเด็ดขาด เป็นต้น

3.6) กรณีคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินใด ๆ เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจใช้ชนแก่บุคคลภายนอกได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้น จะพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า ตามมาตรา 145 (2) เช่น คำพิพากษาตามสัญญาขอมว่าจำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ตามสัญญาจะซื้อจะขายนั้น ไม่ใช่คำพิพากษาที่แสดงหรือวินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งที่ดิน⁴⁰

ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการยึดทรัพย์สินในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้แต่อย่างใด เริ่มมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับคดีเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะของการบังคับคดีในระยะเริ่มแรก เป็นการบังคับต่อเนื้อตัวร่างกาย โดยเอาคนลงเป็นทาสแทนการชำระหนี้ จนกระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงเริ่มมีบทบัญญัติให้บังคับคดี ต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามคำพิพากษาของศาล โดยวิธีการยึดทรัพย์สิน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยึดทรัพย์สิน ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบัน มีแนวคิดมาจากการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเพื่อบังคับให้มีการชำระหนี้ให้เป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล อันจะทำให้กฎหมายสารบัญญัติ มีผลใช้บังคับได้แน่นอน และสัมฤทธิ์ผล นำมาซึ่งความสงบสุขเรียบร้อยในสังคม แต่อย่างไรก็ตามการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลด้วย เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่รัฐพึงให้ความคุ้มครอง

⁴⁰ วรพงศ์ จักรเสน, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาจำ” หน้า 41 - 44.

จะให้มีการล่องละเมอได้ นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาล ที่ให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้ โดยทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต้องรับผิดชอบ

2.3.2 หลักการเบื้องต้นอันเป็นพื้นฐานในกฎหมายเรื่อง การบังคับคดีทางแพ่งและหลักเกณฑ์ทั่วไปในการบังคับคดีทางแพ่ง

ในการบัญญัติกฎหมาย ย่อมต้องมีหลักการเบื้องต้นเป็นพื้นฐานในการบัญญัติเสมอ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับหลักการเบื้องต้นนี้ ย่อมเป็นประโยชน์ในการที่จะเป็นเครื่องช่วยในการตีความหรือแปลความแห่งกฎหมาย ในกรณีที่มีปัญหาที่กฎหมายหลายลักษณะอักษรบัญญัติครอบคลุมไม่ถึงได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาถึงกฎหมายเรื่องการบังคับคดีโดยการศึกษาทั้งระบบ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงหลักการเบื้องต้นอันเป็นพื้นฐานนี้ด้วย เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาเปรียบเทียบอย่างละเอียดและลึกซึ้งและได้ผลดีต่อไป

อย่างไรก็ดี ในที่นี้จะขอพิจารณาเฉพาะหลักการเบื้องต้นที่สำคัญ ๆ เท่านั้น ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายประการ กล่าวคือ

2.3.2.1 หลักศาลมีอำนาจทั่วไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและหลักทำได้เพราะไม่มีกฎหมายห้ามหรือทำไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจและหลักศาลต้องฟังความทุกฝ่าย

หลักการดังกล่าวนี้ได้แก่ กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้ตามที่เห็นสมควรซึ่งตามหลักการดังกล่าว ศาลต้องใช้ดุลพินิจโดยตั้งอยู่ในหลักที่ว่าจะต้องมีอำนาจเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น ซึ่งท่านอาจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักการนี้ไว้ว่าในกรณีที่มีกฎหมายมิได้ให้อำนาจใช้ดุลพินิจไว้เช่นนั้น ศาลก็จะหยิบยกประโยชน์แห่งความยุติธรรมขึ้นอ้างหาได้ไม่⁴¹ สำหรับการบังคับคดีทางแพ่งนี้ ก็มีอยู่หลายกรณีด้วยกันที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจ ซึ่งศาลก็ต้องใช้อำนาจตามหลักนี้

สำหรับหลักศาลทำได้เพราะไม่มีกฎหมายห้าม หรือทำไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจซึ่งถือว่าเป็นหลักการที่อยู่ภายใต้หลักการใช้อำนาจทั่วไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมอันเป็นหลักใหญ่ สำหรับหลักการนี้อาจอธิบายให้เห็นอย่างเฉพาะเจาะจงได้ คือ ในการดำเนินวิธีการบังคับคดีนั้น ย่อมมีข้อจำกัดในส่วนของวิชาการ ซึ่งในกรณีที่มีกฎหมายมิได้บัญญัติให้อำนาจไว้ก็ย่อมจะกระทำการบังคับอย่างเกินขอบเขตแห่งอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ไว้หาได้ไม่ และในบางกรณีไม่มีกฎหมายห้ามไว้ อันเป็นกรณีที่อาจเรียกได้ว่า เป็นช่องโหว่ของกฎหมาย ก็ย่อมจะต้องดำเนินการได้เฉพาะในกรณีที่กระทำไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์

⁴¹ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521), หน้า 82 - 83.

และเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่านั้นตัวอย่างของกรณีนี้คือ เช่นในการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 ซึ่งมีใจความว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องทำการยึดให้เห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราหรือโดยวิธีอื่นใดที่เห็นสมควรและทรัพย์ที่ถูกยึดนั้นก็จะต้องเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัยโดยฝาก ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควรหรือถ้าผู้ชนะคดียินยอมจะมอบไว้ในความอารักขาของผู้แพ้คดีหรือมอบไว้ในความอารักขาของผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินอยู่ก็ได้นั้น โจทก์จะขอให้ศาลสั่งให้ตำรวจท้องที่เป็นผู้รักษาทรัพย์ คือ ข้าราชการที่โจทก์จะนำยึดไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลสั่งเช่นนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1163/2499) หรือกรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาย่อมไม่มีอำนาจยึดทรัพย์ของผู้เป็นลูกหนี้ร่วมกันกับจำเลยได้ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 280 มิได้ระบุว่าลูกหนี้ร่วมเป็นบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีด้วยแต่อย่างใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1039/2492)⁴²

สำหรับหลักศาลต้องฟังความทุกฝ่าย (หรือ Both sides must be heard) ก็เป็นหลักกฎหมายที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่นกัน ซึ่งเป็นหลักที่ถือว่าความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฟังความจากทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องอย่างสิ้นกระบวนการแล้วเท่านั้น หลักนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการทำคำสั่งในเรื่องการบังคับคดีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลภายนอกด้วย เช่น ในกรณีอัยคทรัพย์สินของบุคคลภายนอกและบุคคลภายนอกนั้นไม่ยอมส่งเงินหรือทรัพย์สินตามที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือแจ้งไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 312 ศาลก็ต้องเรียกบุคคลภายนอกนั้นมาสอบถามเสียก่อนที่จะทำคำสั่งต่อไป เป็นต้น

2.3.2.2 หลักการบังคับคดีเป็นหน้าที่ของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะ และหลักศาลสูงไม่ก้าวล่วงงานศาลล่าง

ในกฎหมายไทยโดยปกติเมื่อศาลชั้นต้นได้วินิจฉัยชี้ขาดคดีสินคดีแล้วศาลชั้นต้นก็จะหมดอำนาจที่จะดำเนินการต่อไป แต่สำหรับในการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำสั่ง หรือคำพิพากษานั้น กฎหมายกลับกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของศาลชั้นต้น โดยเฉพาะโดยแม้ว่าขณะนั้น คดีจะอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลสูงก็ตาม ฉะนั้นตามหลักการนี้ หากมีกรณีที่จะต้องมีการวินิจฉัย เรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดีแล้ว ก็จะต้องถือว่าเป็นเรื่องของศาลชั้นต้น เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 231 ซึ่งกำหนดไว้มีใจความตอนหนึ่งว่า แม้ว่าจะมีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นอยู่ก็ตาม แต่การบังคับคดีก็ยังดำเนินการต่อไปได้ เว้นแต่จะมีการขอทุเลาการบังคับคดี หรือ ในกรณีที่โจทก์ขอรับเงินค่าธรรมเนียมและกำหนดความที่จำเลยที่ 1 นำ

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

มาวางศาลเพื่อใช้แทนโจทก์ตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดี ศาลชั้นต้นจึงมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาและทำคำสั่ง⁴³

สำหรับหลักศาลสูงไม่ก้าวล่วงงานของศาลล่างก็เป็นหลักที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เมื่อศาลชั้นต้นมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับคดีแล้ว ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวข้องการทำงานเช่นนั้นของศาลชั้นต้น เช่น ในการทูลเกล้าการบังคับคดี ถ้าเป็นการขอทูลเกล้าในระหว่างอุทธรณ์ก็จะอยู่ในอำนาจอนุญาตของศาลอุทธรณ์ ถ้าขอในระหว่างฎีกา ก็จะอยู่ในอำนาจอนุญาตของศาลฎีกา แต่การอุทธรณ์และฎีกานั้น ย่อมไม่เป็นการทูลเกล้าการบังคับคดี ศาลชั้นต้นยังคงดำเนินการต่อไปได้โดยอิสระตราบเท่าที่ยังไม่มีคำสั่งอนุญาตให้ทูลเกล้าการบังคับคดี (คำพิพากษาฎีกาที่ 101/2431 และคำพิพากษาฎีกาที่ 246/2495)⁴⁴

2.3.2.3 หลักกระบวนการพิจารณาต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน

การบังคับคดีก็เป็นกระบวนการที่เป็นวิธีการพิจารณาความแพ่งวิธีหนึ่ง ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักที่ว่าจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนเสมอ เช่นเดียวกับกระบวนการพิจารณาความ อย่างอื่นด้วยเช่นเดียวกัน โดยวิธีการบังคับคดีในขั้นตอนแรก จะเป็นเงื่อนไขของการบังคับคดีขั้นตอนต่อ ๆ ไป และเมื่อกระบวนการพิจารณาส่วนประธานเสีย กระบวนการพิจารณาส่วนอุปกรณก็ย่อมตกเป็นอันใช้ไม่ได้ด้วยเช่นเดียวกันตัวอย่างเช่นในกรณีที่หมายบังคับคดีอันเป็นส่วนประธานต้องถูกยกเลิกเพิกถอนไป การบังคับคดีก็ต้องยุติลง และส่วนที่ได้กระทำไปแล้วก็จะต้องเสียไปด้วยเช่นกัน

2.3.2.4 หลักอำนาจในการบังคับคดีของศาลชั้นต้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง

นอกจากการบังคับคดีจะเป็นอำนาจ และหน้าที่ของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะ ดังกล่าวแล้ว อำนาจของศาลชั้นต้นนี้ก็ยังเป็นไปอย่างกว้างขวางอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ในการงดการบังคับคดีโดยทั่วไปนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาลชั้นต้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 457-458/2492 และ 105/2502) หรือ กรณีที่แม้ศาลอุทธรณ์จะไม่อนุญาตให้ทูลเกล้าการบังคับคดี ศาลชั้นต้นก็ยังคงมีอำนาจสั่งให้งดการบังคับคดีได้เสมอ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1215/2492) หรือ กรณีที่จำเลยชำระเงินตามคำพิพากษามาตามยอม ซ้ำกว่ากำหนด และไม่ครบจำนวน และโจทก์ขอให้บังคับคดี จำเลยขอผลัด แต่โจทก์ก็ไม่ยอม ศาลชั้นต้นย่อมอนุญาตให้จำเลยผลัดชำระได้ มิใช่เป็นการขยาย

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82 - 83

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85

ระยะเวลาที่เป็นผลให้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษา แต่เป็นการสั่งการบังคับคดี ตามอำนาจประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 292 (2) (คำพิพากษาฎีกาที่ 171/2513)⁴⁵

2.3.2.5 หลักเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานของศาล

เจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งเป็นข้าราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของศาลผู้ทำการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยแม้ว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น จะทำการบังคับเพื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่คู่ความ และไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีด้วย ซึ่งทำให้ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศาล โดยไม่มีสิทธิโต้แย้งอุทธรณ์หรือฎีกา ในคดีของคู่ความใด ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น ในคำพิพากษาฎีกาที่ 251/2506 และ 254/2506 ซึ่งกำหนดว่า อำนาจในการบังคับคดีเป็นอำนาจของศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเพียงเจ้าพนักงานของศาล เมื่อศาลสั่งไม่เก็บค่าธรรมเนียมแล้ว เจ้าพนักงานนั้นต้องปฏิบัติตาม ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งใด ๆ ได้อีก⁴⁶

2.3.2.6 หลักความสงบเรียบร้อย เป็นหลักกฎหมายสูงสุดในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เช่นเดียวกับกระบวนการต่าง ๆ ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ส่วนต้องยึดถือหลักความสงบเรียบร้อยเป็นหลักกฎหมายสูงสุดด้วยกันทั้งสิ้น เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่กำหนดขึ้นมาเพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติเป็นผล และเพื่อให้บุคคลได้สิทธิเต็มตามกฎหมาย โดยมีต้องใช้วิธีบังคับกันเอง อันจะก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคมขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีหลักนี้ก็เป็นข้อจำกัดขอบเขตของการใช้อำนาจในการบังคับคดีด้วยเช่นกัน โดยจะเห็นได้ว่า แม้ว่าศาลจะสั่งให้เจ้าพนักงานดำเนินการบังคับคดีตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายแล้วก็ตาม ก็ยังอาจบังคับคดี โดยวิธีการใด ๆ ได้อีก เช่น ตามการตกลงหรือประนีประนอมยอมความ ที่คู่กรณีอาจจะตกลงให้บังคับคดีอย่างใดก็ได้ ศาลก็จะกำหนดวิธีการที่นอกเหนือได้ แต่มีข้อจำกัดอยู่ในขอบเขตที่ว่า วิธีการเช่นนั้นจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

2.3.2.7 หลักเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 83

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 84 - 85

เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง ในชั้นพิจารณาในศาล กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คู่ความมีการประนีประนอมยอมความกันเสมอ ส่วนในชั้นบังคับคดี กฎหมายก็เปิดโอกาสให้มีการสละสิทธิในชั้นบังคับคดี และงดการบังคับชั่วคราวได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คู่ความมีโอกาสผ่อนปรนช่วยเหลือกันได้ตามสมควร